

2. Про релігію і атеїстичне виховання. Збірник документів і матеріалів / Упоряд. Лобовик Б.О., Приходько Р.С. – К.: Політвидав України, 1979. – 260 с.
3. О религии и церкви. Сборник документов. – М.: Политиздат, 1981. – 128 с.
4. Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради Української РСР: 1938–1973. – Т. 2. – К.: Політвидав України, 1974. – 480 с.
5. Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – №.11. – К.: Політвидав України, 1974. – 120 с.
6. Об идеологической работе КПСС. Сборник документов. – М.: Политиздат, 1977. – 170 с.
7. Коммунистическая партия и советское правительство о религии и церкви / Ред. Пантин И. – М., 1959. – 98 с.
8. Хронологическое собрание законов, указов Президиума Верховного Совета, постановлений и распоряжений Украинской ССР. – Т.1. – К.: Юридическая литература, 1963. – 502 с.
9. Вінс Г.П. Горизонти віри. – К., 1995. – 112 с.
10. Коркосенко А.Г. Знайте правду, люди! – Симферополь, 1963. – 60 с.

С.І. Іскра

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розвиток засобів масової комунікації спричинив у сучасному суспільстві своєрідний інформаційний вибух, кардинально змінивши уявлення людини про світ і своє місце у ньому. Традиційні цінності індустріального суспільства – влада, виробництво, гроші – поступаються місцем інформації як головному товару сучасного соціуму. Інформаційна епоха формує новий образ людини на межі другого і третього тисячоліть - homo comunicans. Завдяки найрізноманітнішим засобам масової комунікації людина щодня потрапляє у шалений інформаційний потік. Усвідомлюючи світ як хаос, що потребує перетворення на середовище людського існування, сучасне суспільство творить з нього комунікаційний прогрес.

Українська держава вже стала невід'ємною часткою інформаційного суспільства, в якому важливу роль сьогодні відіграє й християнська, зокрема Римо-католицька церква. У світлі вище сказаного стає зрозумілою актуальна необхідність створення таких релігійних ЗМІ, які б формували християнську соціальну свідомість. Її відсутність у першій половині ХХ ст. негативно відбилась на положенні Церкви в суспільстві, коли газети, журнали, радіо, а потім і телебачення максимально впливали на свідомість мас, творячи саме поняття «масової людини», пропагуючи масову секуляризовану культуру, нерідко антихристиянські ідеї. Саме тому у добу постмодернізму Римо-католицька церква видала низку важливих документів – Декрет про засоби масової комунікації *Inter Mirifica* [1], Душпастирські Інструкції *Communio et Progressio* [2] та *Aetatis Novae* [3], в яких висловила свою офіційну позицію стосовно морального виховання сучасного суспільства засобами ЗМІ. У даній статті аналіз змісту цих документів буде здійснено з метою визначення ролі Римо-католицької церкви у формуванні гуманістичного образу сучасної інформаційної сфери.

Докорінно новий етап співпраці церкви із засобами масової комунікації був започаткований Папою Іоанном ХХІІІ у 1960 р. створенням окремого Секретаріату для преси. До періоду Другого Ватиканського Собору серед документів Церкви про ЗМІ виділяємо *Vigilanti Cura* та *Miranda Prorsus*. *Vigilanti Cura* (Невсипуща турбота) – енцикліка Папи Пія ХІ про кінематограф (1939) - стала першою папською енциклікою про засоби комунікації ХХ ст., де розглянуто кіномистецтво як один із сучасних засобів інформації. Застерігаючи про небезпеку можливого негативного впливу кінематографа на моральність суспільства, папський документ пропонує певний позитивний підхід, що полягає у використанні засобів кіно для формування гуманістичного світогляду націй і народів.

Miranda Prorsus (Дивовижний поступ) – енцикліка Папи Пія ХІІ про кіно, радіо і телебачення (1957) – другий документ Церкви про ЗМІ ХХ ст., в якому розвинуто і конкретизовано її позицію щодо електронних ЗМІ, а до міркувань Пія ХІ про кінематограф додано ще й аналіз сучасних радіо і телебачення. У підготовці постанови ІІ Ватиканського Собору про засоби масової комунікації енцикліка *Miranda Prorsus* разом із вченням Пія ХІІ про ідеальний фільм відіграла вихідну роль.

Декрет Другого Ватиканського Собору про засоби масової комунікації *Inter Mirifica* є вагомим внеском Учительського уряду Церкви в розвиток вчення про ЗМІ. Саме у цьому документі вперше в історії Римо-католицької церкви Вселенський Собор не лише обговорював питання про засоби масової комунікації, але й видав відповідний документ. Проаналізувавши

його зміст, відмічаємо низку головних положень *Inter Mirifica*, що призвели до важливих позитивних змін у християнській науці та суспільному житті:

1. Започаткування нової термінології. Замість поняття масової комунікації вперше запроваджено термін «соціальна комунікація». На думку підготовчої комісії терміни, як «технології поширення інформації», «аудіовізуальні засоби інформування», «засоби масової інформації» («мас-медіа», «медіа») та «масова комунікація», не здатні виразити сутності, яку бачить Церква у роботі цих структур. Тому до наукового обігу введено термін *the instruments of social communication*, або *the means of social communication* («знаряддя, або засоби соціальної комунікації» далі - ЗСК), який охоплює усі способи суспільного спілкування і є ширшим, ніж поняття *mass media* (преса, радіо, телебачення, кіно). Поняття «соціальна комунікація», тобто спілкування людей у суспільстві, включає у себе, крім самих тільки технічних засобів, ще й інші форми людського спілкування, виражені у різний спосіб у різних суспільствах і культурах.

2. Запровадження Всесвітнього дня комунікації, «щоб навчати вірних їхнім обов'язкам у цих речах» [1, с. 84-85]. Цей день відзначають щороку, починаючи з 6 травня 1967 року. Щорічні послання Папи з нагоди цього дня слід розглядати як важливий внесок до Церковного вчення про різні аспекти суспільного спілкування.

3. Пропозиція створення у Ватикані головного бюро у справах засобів соціальної комунікації. Папа Павло VI своєю буллою *In Fructibus Multis* створив таке бюро у квітні 1964 року, назвавши його «Комісією (від 28 червня 1988 року - Рада) у справах засобів соціальної комунікації». Головні функції Ради – координаційна, виховна, контролююча, інформативно-комунікаційна.

4. Наголос на необхідності фахової підготовки служителів Церкви у відповідності з вимогами часу.

5. Наказ Папській Комісії у справах засобів соціальної комунікації видати відповідну душпастирську інструкцію за участю експертів із різних країн. Ця інструкція, *Communio et Progressio*, була опублікована у 1971 році і стала продовженням заходів Другого Ватиканського Собору в галузі суспільного спілкування.

У пункті 3 *Inter Mirifica* чітко сформульовані права та обов'язки Церкви та мирян у галузі соціальної комунікації. Обов'язок Церкви – проповідання Євангелії. «Це природне право Церкви – використовувати всі ті мас-медіа, які потрібні, або корисні їй для виховання християн і для пастирської діяльності; а також вона має право володіти цими засобами. Душпастирі повинні наставляти вірних і навчати їх так використовувати медіа, щоб домогтися особистого спасіння та вдосконалення всієї людської родини. Поза тим на мирянах лежить обов'язок надихати мас-медіа християнським і людським духом, щоб вони повною мірою відповідали людським сподіванням, покладеним на них, та замислам Божим» [1, с. 79-80]. Окрему увагу Декрет приділяє питанням виховання моральності суспільства: «висвітлення і змалювання або опис морального зла за допомогою засобів соціальної комунікації, особливо якщо вдається до певних драматичних способів, може посприяти глибшому пізнанню й розумінню людини, звеличенню правди й добра» [1, с. 81].

Дбаючи про майбутнє сучасного суспільства і церкви, у Декреті у пункті 10 міститься звернення до пересічних мирян, усіх тих, «хто сприймає інформацію через медіа, а особливо молодь»: «...нехай стараються сповна зрозуміти все, що бачать, чують або читають. Нехай обговорюють повідомлення зі своїми вчителями та іншими знаючими людьми; нехай вчать вносити правильні рішення» [1, с. 81-82].

«Усі ми покликані захистити цей, ще нічим не зіпсутий дитячий світ» - цей вислів отця Павла Вишковського [4, с. 5] відповідає головним положенням пункту 12 Декрету *Inter Mirifica*. Занепокоєна негативним впливом ЗМІ, римо-католицька церква закликає до вживання особливих заходів з метою захисту дітей та підлітків від шкідливої преси й поганих видовищ, які вони можуть споглядати за допомогою кіно, телебачення, відео тощо.

Усвідомлюючи виховний потенціал ЗМІ, у пункті 14 церква закликає підтримувати ті програми на радіо і телебаченні, які виховують родинні цінності, сприяють зміцненню католицького інституту сім'ї і родинного виховання.

Глумаченням і безпосереднім наслідком виконання пропозицій, поданих у Декреті *Inter Mirifica*, стала Душпастирська Інструкція *Communio et Progressio* (Спілкування і прогрес) (1971), яку вважають одним з найкращих церковних документів про соціальну комунікацію. Відмовившись від категоричного імперативу, від декларації прав та обов'язків Церкви, *Communio et Progressio* наголошує на особистій відповідальності людини. «Душпастирську

Інструкцію вважають «великою хартією» християнської комунікації, документом, що виявляє найбільш позитивний і найконкретніший підхід до засобів комунікації та їх значення з позицій офіційної церкви» [2, с. 89]. Головна мета соціальної комунікації - досягти єдності і поступу людей, які живуть у суспільстві. Завдання ЗСК сформульовані у пункті 19 Інструкції і полягають в об'єднанні людей, налагодженні діалогу, який призведе обопільного і приязного розуміння і загального поступу.

Розвиваючи ідеї попереднього документу (Inter Mirifica), Інструкція акцентує увагу на відповідальності і фаховості тих, хто є творцями повідомлень – комунікаторів. «Сумління мусить зобов'язувати цих людей бути компетентними в мистецтві комунікації, щоб діяльно провадити свою працю. І що більший вплив має людина на процес спілкування, то більші її обов'язки» [2, с. 95-96]. Інструкція приділяє багато уваги підготовці кваліфікованих працівників-комунікаторів, від яких вимагає не лише професійних умінь, але й особистісних гуманістичних якостей, знань у галузі вікової і соціальної психології.

У зв'язку із занепадом моральних стандартів у багатьох ділянках людського життя, *Communio et Progressio* наголошує на необхідності проведення заходів, які б відродили моральні норми. У пункті 22 наголошується на особливу роль ЗСК у підготовці різноманітних виховних заходів, які повинні співпрацювати з різними суспільними прошарками.

«Майже повсюди аудіовізуальні посібники, навчальні відеокасети, радіо й телебачення стали вже звичною допомогою в навчанні. Завдяки таким новітнім формам навчання науковців з різних царин комунікації стають доступними щораз більшої кількості людей. Подекуди засоби соціальної комунікації правлять за доповнення до традиційних методів навчання. Ці засоби дають можливість молоді й дорослим поглибити своє знання. Там, де немає належних умов для навчання, ці засоби можуть надати людям релігійне виховання й початки освіти; також вони допомагають подолати неписьменність... Таке використання новітніх технічних засобів для освіти має бути по можливості творчим і має залучати учнів до жвавого діалогу. Таким чином можна не тільки навчити учнів теоретичних знань, а й дати їм практичне вміння виражати себе через медіа» [2, с. 103]. Цим твердженням Інструкція наголошує на важливій ролі католицьких ЗСК у розбудові сучасної духовної освіти. Мас-медіа здатні залучати до співпраці фахівців релігійної освіти та експертів з усіх інших царин, вони володіють усіма технічними можливостями для того, щоб використовувати новітні методики у повідомленні інформації, допомагаючи цим праці педагогів.

Часто ЗСК догоджають смакам найменш культурної частини аудиторії, відвертаючи її від вищих і корисніших цілей. Саме тому з особливу увагу Інструкція приділяє використанню зразків високого мистецтва, здатного облагородити особистість. Звертаючись безпосередньо до митців, Інструкція не вимагає від них бути моралістами, але закликає до усвідомлення таємничої сили художньої творчості – «розкривати ті славні царини світла, що лежать по той бік таїни людського життя» [2, с. 105]. Інструкція торкається також і проблеми виховання у підростаючого покоління естетичного смаку, проникливого критичного мислення й почуття своєї відповідальності, заснованого на здоровій моралі.

Друга Душпастирська інструкція Папської Ради у справах соціальної комунікації *Aetatis Novae* (За нової доби) була видана з нагоди 20-ї річниці *Communio et Progressio*, яку святкували 23 травня 1991 року. Автори цього нового документа мали на меті «пастирським оком поглянути» на «революційні технологічні зміни», пристосувати попередні рішення й настанови до «нових і актуальних реалій», допомогти суспільству усвідомити той факт, «що сьогодні немає такого місця, де релігійні та моральні погляди людей, освіта, політичні та соціальні системи не були б позначені впливом медіа» [3, п. 141]. Головний інтерес у цьому документі представляють спеціальні настанови для розроблення планів щодо соціальної комунікації на рівні дієцезій, Єпископських Конференцій, Патріарших Асамблей, де конкретно вказано напрямки і завдання праці духовенства і мирян у сфері ЗСК. Зокрема католицьким ЗСК рекомендовано докладно вивчати особливості аудиторії певного регіону; екуменічні та освітні можливості телебачення, радіо, преси; засоби трансляції та розповсюдження; зв'язки з громадськістю тощо.

Аналіз змісту головних документів Римо-католицької церкви, присвячених засобам соціальної комунікації, дозволяє зробити висновок про те, що Церква з усією серйозністю ставиться до ЗМІ і розцінює їх не лише як важливий, але й обов'язковий інструмент у моральному вихованні сучасного суспільства. У підході до ЗМІ Церква наголошує на необхідності проведення досліджень, в результаті яких потрібно оцінити потреби та етико-

естетичні запити кожного окремого регіону, зробити аналіз наявних засобів та описати їх ресурси. Такі дослідження потрібні для створення стратегії і тактики діяльності ЗСК Римокатолицької церкви у справі розбудови духовності сучасного суспільства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Декрет Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації *Inter Mirifica* (8 грудня 1963) // Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та інші медіа/ Упор. і наук. ред. М. Перун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – С. 73 – 86.
2. Душпастирська інструкція на виконання Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації *Communio et Progressio* (23 травня 1971) // Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та інші медіа/ Упор. і наук. ред. М. Перун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – С. 87 – 136.
3. Душпастирська інструкція про соціальну комунікацію до 20-ї річниці «*Communio et Progressio*» *Aetatis Novae* (22 лютого 1992) // Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та інші медіа/ Упор. і наук. ред. М. Перун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – С. 137 – 159.
4. Вишковський П. Християнська етика і ЗМІ. Небезпека нерозумного використання: Путівник для молоді, катехитів, вихователів. – К.: Видавничий відділ «КАЙРОС» Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського, 2006. – 104 с.

Д.О. Мельников

МОЛОДЬ УКРАЇНИ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ ТА СУСПІЛЬНИМИ СПРАВАМИ У 80-Х – 90-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Конституційне положення щодо участі громадян, в тому числі й молодого покоління, в управлінні державними й суспільними справами має надзвичайно важливе значення в умовах будівництва демократичної держави, якою прагне бути Україна. Тому не випадковим є підвищений інтерес дослідників-суспільствознавців до проблеми участі молоді України в управлінні державними й суспільними справами в 80-х - 90-х рр. ХХ століття.

Враховуючи актуальність проблеми, автор ставить за мету охарактеризувати джерельну базу, для того, щоб на цій основі визначити пріоритети її подальшого дослідження.

Проблема участі молоді в управлінні державними й суспільними справами є комплексною. Вона включає в себе декілька важливих напрямків діяльності молоді, а саме: формування та розвиток державної молодіжної політики, яка забезпечує залучення молоді у сферу управління; розвиток молодіжного руху; участь юнаків та дівчат в роботі органів державної влади й управління; прояв управлінських функцій молоді у сфері виробництва; студентське та учнівське самоврядування.

Цілісного дослідження, яке б показувало діяльність молоді в цих сферах розвитку, поки що немає. Дослідники, як правило, висвітлюють окремі прояви дій молоді в сфері управління державними й суспільними справами.

Враховуючи це, автор вважає доцільним охарактеризувати декілька груп досліджень, що в тією чи іншою мірою дають нам можливість побачити рівень наукової розробки проблеми, яка нас цікавить.

Залучення молоді до управління державними та суспільними справами буде відбуватися ефективніше за умови проведення в країні державної молодіжної політики. Варто вказати, що ця проблема по-справжньому до другої половини 80-х років практично не досліджувалася. Цьому значною мірою шкодили заідеологізовані догматичні підходи в розкритті суспільно-політичних процесів, які відбувалися в країні загалом і республіці зокрема. Тому в зв'язку з початком так званої перебудови з'явилися праці, в яких молодіжні проблеми почали критично аналізуватися, з позиції історичної правди науковці прагнули показати суперечності, що призвели до серйозних деформацій у молодіжному середовищі, молодіжному русі, зокрема. До таких праць слід віднести наступні: «Положение молодёжи в советском обществе»; «О положении молодёжи и перестройке исследованной молодёжной проблематики в СССР»; «Социальный портрет молодёжи. По материалам государственной статистики социологического исследования «Пути поколения» та інші [1].